

**Psychologiczne
wyznaczniki
i konsekwencje
roszczeniowości
w perspektywie
(między)kulturowej**

Magdalena
Żemojtel-Piotrowska

**Psychologiczne
wyznaczniki
i konsekwencje
roszczeniowości**
w perspektywie
(między)kulturowej

MONOGRAFIE

PSYCHOLOGIA
MIĘDZYKULTUROWA

Seria Monografie Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej
– Psychologia Międzykulturowa

Recenzje:

prof. dr hab. *Krystyna Skarżyńska*

dr hab. prof. KUL *Mariola Łąguna*

Redaktor prowadząca:

Anna Raciborska

Redakcja i korekta:

Magdalena Pluta

Projekt okładki:

Katarzyna Juras

Copyright © 2016 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Gdański

ISBN 978-83-7383-819-2

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Warszawa

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	11
---------------------------	----

CZĘŚĆ I

ROSZCZENIOWOŚĆ JAKO ZJAWISKO PSYCHOLOGICZNE

Rozdział 1. Roszczeniowość – główne koncepcje i definicje.	17
1.1. Roszczeniowość jako domaganie się przywilejów i szczególnego traktowania – ujęcie narcystyczne	17
1.1.1. Roszczeniowość jako przejaw narcyzmu – ujęcie psychodynamiczne.	18
1.1.2. Niekliniczne ujęcie roszczeniowości narcystycznej – psychologia osobowości.	21
1.1.3. Roszczeniowość narcystyczna – ujęcie kulturowe	23
1.2. Roszczeniowość jako „zasługiwanie” – badania nad sprawiedliwością i uprawnieniem	24
1.3. Polskie ujęcie roszczeniowości	27
1.3.1. Roszczeniowość jako przejaw mentalności	27
1.3.2. Roszczeniowość i syndrom roszczeniowości w ujęciu Marii Lewickiej	29
1.4. Roszczeniowość jako zjawisko psychologiczne – podsumowanie	30
Rozdział 2. Roszczeniowość jako zjawisko wielowymiarowe – ujęcie własne	35
2.1. Operacjonalizacja roszczeniowości i narzędzie pomiaru	35
2.1.1. Struktura czynnikowa Kwestionariusza Roszczeniowości – analizy confirmacyjne	37
2.1.2. Właściwości psychometryczne Kwestionariusza Roszczeniowości Psychologicznej	41
2.2. Kwestionariusz Roszczeniowości – trafność zbieżna i różnicowa narzędzia	42

2.3. Rozkład wyników Kwestionariusza Roszczeniowości i tymczasowe normy	48
2.4. Roszczeniowość a zmienne demograficzne i pozycja społeczna jednostki	51
2.5. Roszczeniowość jako zjawisko wielowymiarowe – podsumowanie	56

Rozdział 3. Osobowościowe wyznaczniki roszczeniowości 58

3.1. Temperamentalne i osobowościowe uwarunkowania roszczeniowości	58
3.2. Roszczeniowość a Ciemna Triada cech osobowości: narcyzm, psychopatia i makiawelizm	63
3.3. Roszczeniowość a samoocena	64
3.4. Roszczeniowość a poziomy ja	70
3.5. Roszczeniowość a umiejscowienie poczucia kontroli	73
3.6. Roszczeniowość a sposób regulacji zachowań jednostki	77
3.6.1. Roszczeniowość a sprawczość i wspólnotowość oraz niepohamowana sprawczość i wspólnotowość	77
3.6.2. Roszczeniowość a nastawienie promocyjne i prewencyjne	79
3.7. Roszczeniowość a wartości	80
3.8. Roszczeniowość a aspiracje życiowe	85
3.9. Osobowościowe wyznaczniki roszczeniowości – podsumowanie	88

Rozdział 4. Mentalnościowe uwarunkowania roszczeniowości – roszczeniowość a wizja świata społecznego 94

4.1. Roszczeniowość a wizja świata społecznego – ukryte założenia normatywne	94
4.2. Ukryte założenia normatywne a roszczeniowość – podsumowanie	104

Rozdział 5. Sytuacyjne wyznaczniki roszczeniowości 106

5.1. Roszczeniowość a zagrożenie interesu własnego	107
5.2. Roszczeniowość a wykluczenie społeczne	114
5.3. Roszczeniowość a władza	121
5.4. Sytuacyjne wyznaczniki roszczeniowości – podsumowanie	127

Rozdział 6. Skutki roszczeniowości – roszczeniowość a relacje interpersonalne w środowisku prywatnym i w miejscu pracy 129

6.1. Roszczeniowość a postrzegana natura relacji z innymi – bilans wymiany społecznej, pozytywna i negatywna norma wzajemności oraz orientacja na dobro absolutne vs. względne	129
6.2. Roszczeniowość a zachowania prospołeczne	134

6.3. Skutki roszczeniowości – postawy roszczeniowe a funkcjonowanie w związkach i reakcja na zdradę	137
6.4. Skutki roszczeniowości – roszczeniowość w środowisku pracy	145
6.5. Skutki roszczeniowości – podsumowanie	151

Rozdział 7. Roszczeniowość a dobrostan hedonistyczny

i eudajmonistyczny	153
7.1. Dobrostan psychiczny jako zjawisko wielowymiarowe: dobrostan hedonistyczny i eudajmonistyczny oraz ich składowe	153
7.2. Roszczeniowość a dobrostan i materializm	157
7.3. Roszczeniowość a dobrostan hedonistyczny i eudajmonistyczny – podsumowanie	162

Rozdział 8. Roszczeniowość a wizja systemu społeczno-politycznego i poglądy polityczne – przekonania o naturze zjawisk społecznych, preferencje dla systemu politycznego i stosunek do własnego narodu

8.1. Roszczeniowość a ogólna ocena systemu społecznego – zaufanie interpersonalne, świat jako dżungla, wiara w niebezpieczny świat	164
8.2. Roszczeniowość a przekonania polityczne i stosunek do demokracji	166
8.3. Roszczeniowość a postawy wobec własnego narodu: patriotyzm, nacjonalizm, mesjanizm	170
8.4. Roszczeniowość a wizja systemu społeczno-politycznego i przekonania polityczne – podsumowanie	173

CZEŚĆ II

ROSZCZENIOWOŚĆ W PERSPEKTYWIE MIĘDZYKULTUROWEJ

Rozdział 9. Roszczeniowość w perspektywie międzykulturowej:

indywidualny poziom analizy	177
9.1. Uniwersalność trzech wymiarów postaw roszczeniowych – równoważność pomiaru za pomocą Kwestionariusza Roszczeniowości (KR-15)	179
9.2. Roszczeniowość a płeć i status ekonomiczny badanych w 28 krajach	186
9.3. Roszczeniowość a wartości indywidualne w ujęciu Shaloma Schwartza w społeczeństwach agrarnych, industrialnych i postindustrialnych.	187
9.4. Roszczeniowość a dobrostan psychologiczny – badania międzykulturowe.	205
9.4.1. Roszczeniowość a dobrostan w społeczeństwach kolektywistycznych i indywidualistycznych	206

9.4.2. Roszczeniowość a dobrostan w dziewięciu krajach europejskich – znaczenie systemu politycznego (kraje postkomunistyczne vs. kraje bez przeszłości komunistycznej)	207
9.5. Roszczeniowość w perspektywie międzykulturowej: indywidualny poziom analizy – podsumowanie	212
Rozdział 10. Roszczeniowość jako zmienna kulturowa – kulturowy poziom analizy	214
10.1. Roszczeniowość kulturowa jako adaptacja kulturowa – model ekokulturowy i jego znaczenie w kulturowym wyjaśnianiu roszczeniowości	214
10.2. Charakterystyka badanych krajów	216
10.3. Roszczeniowość jako zmienna kulturowa – tożsamość wymiarów z poziomu indywidualnego i kulturowego	218
10.4. Kulturowa mapa roszczeniowości	221
10.5. Roszczeniowość a rozwój społeczno-ekonomiczny społeczeństw	229
10.6. Roszczeniowość a aksjomaty społeczne i wskaźniki kulturowe	232
10.6.1. Roszczeniowość a wymiary kulturowe w ujęciu Geerta Hofstedeego i projektu GLOBE	233
10.6.2. Roszczeniowość a aksjomaty społeczne w ujęciu Michaela Harrisa Bonda i Kwoka Leunga oraz inne przekonania społeczne	238
10.6.3. Roszczeniowość a zagregowane zmienne psychologiczne: profile osobowości, samoocena i zadowolenie z życia	241
10.6.4. Roszczeniowość a wartości kulturowe – ujęcie Shaloma Schwartza i Ronalda Ingleharta	243
10.7. Roszczeniowość a wartości kulturowe w ujęciu Ronalda Ingleharta i Christiana Welzela	249
10.8. Testowanie hipotezy adaptacyjnej – roszczeniowość a poziom rozwoju społeczno-politycznego i wartości	250
10.9. Roszczeniowość jako zmienna kulturowa – podsumowanie	254
Rozdział 11. Podsumowanie	256
11.1. Jedno- czy wielowymiarowość zjawiska roszczeniowości	256
11.2. Roszczeniowość jako cecha osobowości czy utrwalony system przekonań?	258
11.3. Wyznaczniki roszczeniowości – indywidualny poziom analizy	259
11.4. Skutki roszczeniowości	262
11.5. Uniwersalność czy lokalność trzech wymiarów roszczeniowości?	264
11.6. Kulturowy poziom analizy: wyznaczniki i korelaty roszczeniowości na poziomie makrospołecznym	265

Dyskusja i wnioski końcowe	269
Załączniki	280
Pytania Kwestionariusza Roszczeniowości Psychologicznej (wersja 15-pozycyjna)	280
Skala Roszczeniowości Psychologicznej (PES)	281
Aneks.	
Charakterystyka prób krajowych z badań międzykulturowych	282
Literatura cytowana	285
Wykaz rycin	311
Wykaz tabel	315
Indeks nazwisk	320